

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83342,Pawlowski-Stanislaw.html>
2022-10-03, 16:27

Pawłowski Stanisław

PAWŁOWSKI Stanisław (11 V 1910, Łódź – 2 VI 1992, Konstancin k. Warszawy), geofizyk i geolog złożowy. Syn Piotra, tkacza, i Bronisławy z domu Kędzierskiej, mąż Katarzyny z Czarnockich, docent w Inst. Geologicznym Centralnego Urzędu Geologii (CUG), zięć J. Czarnockiego.

W 1928 ukończył Gimnazjum Miejskie w Łodzi, po czym studiował geodezję na PW (1929–34) pod kierunkiem E. Warchałowskiego, uzyskując dyplom inżyniera geodezji. Na uczelni tej doktoryzował się w 1948 na podstawie rozprawy *Anomalie magnetyczne w Polsce* (1947). W latach 1934–37 pracował w Biurze Pomiarowym Ministerstwa Komunikacji (w 1934–35 także jako asystent na PW). Gromadził wówczas dane do pracy doktorskiej dotyczącej wyrównania pierwszego wieńca triangulacji Polski (uległy zniszczeniu w czasie wojny). Od 1937 do przejścia na emeryturę był zatrudniony w Państwowym Inst. Geologicznym (PIG; okresowo: Inst. Geologiczny CUG), gdzie głównym zadaniem P. było rozpoznanie obszaru Polski metodami geofizycznymi. W placówce tej był geofizykiem (1937–52), kierownikiem Sekcji Świętokrzyskiej (1952–55), kierownikiem Zakładu Geofizyki (1955–68), kierownikiem Zespołu Geofizyki Złóż Siarki (1968–82). Niezależnie od tego zaraz po wojnie uczył matematyki i fizyki w szkole średniej w Łodzi. Tamże na uniwersytecie w latach 1946–47 był asystentem w Katedrze Fizyki Eksperymentalnej. W latach 1965–67 kierował Katedrą Geofizyki UW. Wykłady z fizyki litosfery, kartografii matematycznej oraz geologii surowcowej w różnych latach miał również w WAT i PW. Tytuł profesora uzyskał w 1954, a w 1976 został członkiem rzeczywistym PAN.

Podczas II wojny światowej pracował w Amt für Bodenforschung (dawny PIG). Był czynnie zaangażowany w działalność AK oraz w konspiracyjne badania anomalii grawimetrycznych i magnetycznych w ramach planu, który

miał być realizowany po odzyskaniu niepodległości.

Badania geofizyczne w 1937–39, prowadzone przy udziale E. Janczewskiego, P. realizował głównie na Podolu, Wołyniu i w Górach Świętokrzyskich oraz w Lubelskiem. Na tej podstawie powstał wtedy zarys pierwszej mapy grawimetrycznej tego obszaru. Bardziej na zachód ustalono istnienia wysadu solnego w Rogoźnie k. Łodzi. W 1939–43 wspólnie z żoną, P. badał m.in. tereny podkarpackie w celu ustalenia zmiany natężenia składowej pionowej magnetyzmu ziemskiego (wykonano 3482 pomiary na obszarze 10 500 km²), odkryto przy okazji m.in. diabazy w Górach Świętokrzyskich (Święta Katarzyna–Psary). Rozpoznanie to w okresie powojennym objęło także Kujawy i Lubelszczyznę, wskazując wybrane miejsca do rozpoznania wgłębnego wierceniami. Niekiedy wykazały one płytko znajdujące się utwory staropaleozoiczne lub młodsze (np. karbon Lubelszczyzny). W okolicy Tarnobrzega spodziewano się złóż ropy naftowej i gazu ziemnego. Z otworów wiertniczych wydobyto – czego nie przewidywano – w wapieniu żółtą skałę, którą T. Osmólski (student na praktyce geologicznej) rozpoznał jako siarkę. Kolejne wiercenia w zmodyfikowanym programie badawczym przez P. i jego małżonkę dotyczyły już ustalenia zasobów kopaliny nadającej się do wydobywania (1953).

P. opracował specjalne mapy strukturalne dla obszarów przyszłego zagłębia, uwzględnił sposoby zagospodarowania złoża oraz warunki hydrogeologiczne i geologiczno-inżynierskie. Zdecydowano, że surowiec będzie pozyskiwany metodą odkrywkową (kopalnie „Machów” i „Piaseczno”). Później, bardziej na zachód, wydobywano siarkę metodą jej roztopienia w złożu.

P. był głównie geofizykiem interesującym się zagadnieniami teorii i praktyki tej dyscypliny. Jedną z ogłoszonych prac – *Badania grawimetryczne w Polsce 1938 r.* (1939) – dokumentuje także wyniki rozpoznań wcześniejszych.

W pracy doktorskiej zajmował się magnetyką. W 1948 ogłosił rozprawę *Problem właściwej i zorientowanej elipsoidy w Polsce*, wykazując, iż zależy to od układu mas skalnych. Szerzej na ten temat wypowiedział się w opracowaniu

Badania magnetyczne w latach 1841–44 (1953).

Rozpoznanie geofizyczne (magnetyka, grawimetria) zdecydowało, iż ustalono miejsca optymalne do podjęcia eksploatacji rudy siarki. Zaowocowało to opisem elementów tektonicznych, które nazwał tektodromami, formami typowymi dla szwów skalnych oraz dużych nieciągłości w skorupie ziemskiej (*Ziemskie tektodromy*, 1971).

P. wraz z zespołem (m.in. K. Pawłowską, T. Osmólskim, B. Kubicą) wykonali dziesiątki dokumentacji związanych z eksploatacją złoża. Tylko część zamieszczonych w nich materiałów trafiła do publikacji, w tym: *Kredowy i jurajski rów lubelski* (1961), *Geology of Sulphur Deposits in Poland* (1965), *Geologia złóż siarki* (1970), a przede wszystkim – *Budowa geologiczna tarnobrzesckiego złoża siarki rodzimej* (1985, razem z K. Pawłowską i B. Kubicą). Innego terenu i odmiennej problematyki dotyczy rozprawa *O strukturach archaicznych okolic Wadowic* (1992), gdzie w geofizycznie identyfikowanej strukturze ustalono krystaliczne osady prekambryjskie.

P. skłaniał się do tezy o sedymentacyjnej genezie siarki z zagłębia tarnobrzesckiego. Późniejsze opracowania innych autorów (zwłaszcza S. Kwiatkowskiego) wykazały, że w wielu miejscach są dowody świadczące, iż skutek działalności wód hydrotermalnych z CO₂, w następstwie procesów metamorfozy, gipsy przekształciły się w wapienie osiarkowane.

P. przez lata był głównym koordynatorem projektu rozpoznania i górniczego zagospodarowania złóż siarki w Tarnobrzescu. Został za to odznaczony orderami, nagrodami państwowymi i resortowymi. W pewnym stopniu przyczynił się także do ograniczenia szkód dla środowiska przyrodniczego. Zabiegał o to już jako poseł na Sejm (1965–69 i 1969–72).

Śródka; Fleszarowa.

K. Pawłowska: *Życie i dzieło prof. Stanisława Pawłowskiego (1910–1992)*, Kielce 2002; *Informator biograficzny*, Warszawa 1984; *Kto jest kim w Polsce*, Warszawa 1984; „Nauka” 1994 (B. Ney) ; „Przegląd Geologiczny” 1992 (B. Kubica).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)